

Változások a bukovinai telepesek lakodalmi szokásrendjében Ludastelepen

(Kivonat)

A mezőszégi Ludastelepre 1904 és 1905 között 14 bukovinai család települt. További telepesek a Bánságból, Kunságból stb. érkeztek. Be- és visszatelepülés a későbbiekben is több rendben történt. Az új, idegen környezetet, a különböző vidékekről, hagyományokkal érkezők körében, különösen a vegyes házasságok következtében az egyes szokások jelentősen módosultak, nyilván leghamarabb a lakodalmi szokások esetében. Az elszigetelődött és állandóan több irányban is fragmentálódó kisközösségeknél a folklorizáció is sajátos: SEBESTYÉN Ádám 1972-es gyűjtését 1996-ban forgatókönyvként használták. A dolgozat, mint jellegzetes példát, a lakodalmi szokásrend változását követi nyomon 1908–1996 között.

Bevezetés

Ludastelepre 1904 és 1905 között 14 bukovinai család települt. E 14 család közül jelenleg 4 család él a telepen, illetve ezek leszármazottai. 1927-ben és 1930-ban kitelepszik még 2 család, ők mai napig is a telepen élnek. Ezeknek a telepesek családjának az életformájában, gazdálkodásmódjában és szokásvilágában bekövetkezett változásokat tanulmányoztam. A lakodalmi szokásrend alakulását különösen érdekesnek találtam, ezért tartottam fontosnak kiemelni. Az idegen környezetben ugyanis a gazdasági téren legelmaradottabb bukovinaiak integrálódásának legfőbb eszköze a házasság volt (LOVAS, 1908).

Kiindulási alapként SEBESTYÉN Ádámnak *A bukovinai székelyek élete és története*

Madéfalvától napjainkig címmel 1972-ben megjelent munkáját választottam. Az említett könyvben leírt szokásrend sorrendjét követem, minden szokáselemnél kitérve a változásra. A szokásrendszer átalakulásának 4 fontosabb szakasza volt. Az első ilyen szakasz 1905-től 1930-ig tartott. Erre az időszakra vonatkozó adatokkal az 1930-ban betelepült család visszaemlékezései szolgálnak. A következő szakasz 1930-tól 1940-ig már az élő emlékezet időszaka. 1940 korszakhatár, mert 10 család áttelepül. Bácskába és Déva környékére. Ezek közül egy-egy család visszatelepül. A harmadik időszak 1940-től 1972-ig tart, amikor megjelenik SEBESTYÉN Ádám könyve. Az utolsó időszak 1972-től napjainkig húzódik.

A szokás története

Bukovinában a lakodalmi szokás a *lejánkérés*sel kezdődik. Erre mindig felkészültek, a megbeszélte időpontban, naplemente után a vőlegény keresztapjával és még 2–4 személy kíséretével (keresztanya, nagybácsi, sógor), 1–2 liter pálinkával ellátogatnak a lányos házhoz. A vőlegény kint maradt, s ha a leány igent mondott a kérőknek, kiment és behívta. Ezt követte a hozomány megbeszélése, evés, ivás. A vendéglátók rendszerint fánkkal és piskótával kínálták a kérőket. A *lejánkérés* szombaton volt szokás, vasárnap a fiatalok elmentek a paphoz beiratkozni. Ebben a szokáselemben változás történhetett már az első periódusban. Természetes módon megváltoztak a szokás résztvevői, hiszen a rokonság elszakadt egymástól. Az 1930-ban kitelepedett családok tapasztalják a változást, az egyik 1934-ben férjhezment adatközlőt sem úgy kérték ki, „ahogy nálunk volt szokás”. „Én szegény leány voltam, akkor költöztünk, apósom nagygazda. Aztán nem akarózott a mi esküvőnk.” Ha mindkét fél bukovinai volt, akkor a vőlegényt valaki más képviselte, „az is bukovinai ember”. Az 1930–1940 közötti időszakban leggyakrabban a vőlegény testvéreére hárul ez a szerepkör, ugyanis ha a menyasszony nem tetszett valamilyen okból, legfőképpen ha református volt, nem vállalták a leánykérést. 1940 után „olyan is vot, hogy a vőlegény az édesanyjával ment, mert itt a haború

után ferfiak alig vótak. Ahogy a háború véget ért jött a koncetra.” Az 50-es évek közepétől a vőlegény násznagya a kérő, 1972-ig egyedül a násznagyra hárul ez a szerepkör, de a SEBESTYÉN könyvének megjelenése után újra jelen van a 2–4 résztvevő. Ma a násznagy mellett kérő a sógor és a vőlegény testvére is. A vőlegény ma sem megy be a többi résztvevővel együtt, vagy ha igen, akkor a hátuk mögött áll meg, amíg külön hellyel nem kínálják. A lejánkérést a háromszori kihirdetés után az esküvő követte. Az esküvőre való előkészület volt a *kontyoló*, amelyre nem hívtak senkit, bárki elmehetett, aki közel állt a lányos házhoz. Főleg asszonyok mentek ajándékokkal, és segítkeztek az ételek elkészítésében. Az áttelepedés után ez a szokásselem nagyon jelentőssé válik, ugyanis az otthonmaradottakkal állandó kapcsolatot tartó telepések meghívják levélben a vendégeket. Az asszonyok hamarabb elindulnak, hogy részt vegyenek az előkészületekben. A kontyolóra mai napig így mennek, az asszonyok hamarabb indulnak el, ha más helységben van a lakodalom. Itt esznek, isznak, énekelnek, együtt siratják a menyasszonyt.

Bukovinában a lakodalom napja szerda volt, s azelőtt vasárnap a lakodalmas gazda egy vőfélyvel, akinek a kezében egy *ruvapálca* volt, meghívta a vendégeket. A legényeket és leányokat a *nyuszujok* (nyoszolyalányok) hívták. Gyereket nem vittek lakodalomba. A rokonaiktól távolra elszakadt családok az otthonmaradottakat levélben hívják meg, a szomszédokat pedig egy vőfély, akit erre a vőlegény felkér. A lakodalmas gazda 1930-ban már nincs meg a telepen, ugyanis „módos ember kellett legyen az ilyen. A lakodalom költségeit ő állta. A település után itt nem volt senkinek pénze, mert nagy vót az adósság, 50 évig kellett törleszteni havonta a telep árát.” Ezt a tisztséget 1974-ben, az első, SEBESTYÉN Ádám könyve megjelenését követő lakodalmon felújítják. Egy nagy lakodalom keretében elvállalja egy Magyarországról hívott vendég. Szerepe ekkor már szimbolikus, anyagilag nem járul hozzá, csupán levezeti a lakodalmat. „Csak úgy mondták, hogy lakodalmas gazda, neki nem került semmibe.” Azóta a menyasszony keresztapja kapja ezt a tisztséget, aki egyben násznagy is,

vagy a násznagy, aki lehet idegen is, ha a keresztszülők már nem élnek, illetve azok gyerekei nem tudják vállalni a násznagyi szerepet. A *nyuszujok* a '40-es évekgig a menyasszony kisebb leányrokonai voltak. Szerepük megmaradt 1972 után is, ma az eljegyzésre hívogatnak és már jórészt a menyasszony barátnőiből kerülnek ki. 1974-ig gyerek nem ment lakodalomba, ekkor van jelen egy Magyarországról jött vendég gyereke, azóta gyakrabban előfordul.

A *siratóeste* a kontyolóval egybeesik. Ez az esküvő előestéje, amikor a menyasszonyi háznál a rokonok együtt mulatnak. A megtelepedés után nem válik el a kontyólótól. A siratóestét követő nap a lakodalom napja, amely a *vendégek fogadásával* kezdődik. Bukovinában a nagylakodalom esetén az esküvő délután 1 és 3 óra között zajlott, és a multság kétnapos volt. A kislakodalom a reggeli mise után kezdődött és estig tartott. Az átteleplés után közvetlenül a nagylakodalom is a reggeli mise után kezdődik, mert a templom a városban van, és a szertartás rendje meghatározott. A lakodalmas menet elindulása előtt történik a *hazaji kikérése*. Bukovinában a menyasszonyt a lakodalmas gazda kérte ki egy-két vőfélyvel. Ekkor kicserélték a menyasszonyt. Elbújtatták két öregasszony közé, s a vőlegénynek ki kellett választani az igazit. 1972-ig a szokás megmarad, annyi változással, hogy a lakodalmas gazda szerepköre átalakul. 1972 után ez a szokásselem beépül a ma már egyre nagyobb mulatsággá váló eljegyzésbe. Az esküvőre indulás előtt a lakodalmas gazda elbúcsúztatta külön házában a menyasszonyt és a vőlegényt. Ezután a lakodalmi menet külön-külön elindult a templom felé, a templom előtt megvárták egymást, s a vőlegény és menyasszony kézenfogva mentek be. 1930 előtt is, valószínűleg úgy, mint 1930 után, együtt búcsúztattak menyasszonyt és vőlegényt, az utcán, a közvetlen elindulás előtt. Az együtt búcsúztatásnak egyik célja az volt, hogy elkerüljék a „harcokat”. „Mikor igen fájdalmas vót a búcsúztató, akkor harcok is vótak, ez olyankor mikor valaki idegent vett el, nem bukovinait, vagy reformátust.” Ludastelepen együtt mennek be a hosszú úton a városi templomba. Bukovinában nagyon fontos szerepe lehetett az esküvő utáni,

templom előtti táncnak. A templomból kijövő lakodalmások eljárták a templom előtt a három táncot, a *hazaji táncát*, a *villadrit* vagy *csosszantóst* és a *magyarost* vagyis a *lassú csárdást*. A '40-es évekig ezt a táncot hazatérve a lakodalmás ház udvarán járják el, ugyanis az idegen környezetben, a templomtérben nem lehetett. 1974-ben újra bekerül a szokásélem, „az öregebb rendűek tudták táncolni, de a fiatalok már nem.” A 70 év körüliek máig emlékeznek a táncokra, de ma már nem táncolja senki. A tánc után a vendégsereg visszament a lakodalmás házhoz, útközben kurjongatva a kerítéseket dobálták, hogy jöjjenek ki megnézni a párt. A nagy távolság miatt, amelyet a templomtól hazáig megtettek, ez a része a szokásnak elmarad. A lakodalmások a telepre beérve énekelve mentek a lakodalmás házig. 1972 után a lakodalmak nagy részét a városban tartják, így teljesen elvesz ez a szokásélem. A lakodalmás házhoz érve a fiatal párt a ház bejáratánál a szülők és a lakodalmás gazda fogadták kenyérrel és mézes pállinkával. Az újdonsült férj az üres poharat átdobta a házon, hogy tűnjön el az életükből a boldogtalanság, ahogy eltűnt a pohár. A telepedés után valószínű, hogy a szülők együtt mentek a lakodalmásokkal a templomba, 1930-ban ugyanis az adatközlők szerint így volt. „'34-ben, mikor a néném lakodalma vót, mindenki bement a templomba, csak az öregek maradtak itthon. Akkor itt úgy vót a szokás, hogy mindenki ment.” Valószínűleg ennek tudható be hogy elmarad a fogadás és a bajelhárító szokásélem. Tudnak róla, de 1930-tól máig nem volt része többé a szokásrendnek.

A lakodalmi szokásrendnek az evés-ivást követő mozzanata volt a *kontyolóra menés*. Ez azt jelentette, hogy egy szekérré, amelyet felkösörözött tehének húztak, felrakták, a staférungot, vagyis a tulipános ládát és vetett ágyat. A menet elején egy férfi haladt, es egy hosszú rúd-dal igazgatta a menetet. Mögötte maskarás álmenyasszony és vőlegény. A szekéren a fiatalok vitték magukkal a kontyoló kosarat kaláccsal, sült tyúkkal, pállinkával. Így mentek át a vőlegényes házhoz, ahol lerakták a menyasszony hozományát. 1930-tól a lakodalom menetét nem szakítják meg, hanem az esküvőt követő napon

szállítják el a hozományt. Ennek oka gyakran az is volt, hogy a vőlegényes ház messze volt, más telepen. (Ludason 4 telep volt, lásd LOVAS, 1908.) 1940 után a szokás elveszíti látványosságát, a menyasszony hozományát a vőlegény sógoraival viszi el. A kontyolások visszatérése után következett az *ajándék bmondása* a fiatal párnak. Ezt a lakodalmás gazda végezte. Elsorolta, hogy kitől mit kap a fiatal pár. Végül az örömanya fejére *örömanyaruvát* kötöttek s megtáncoltatták. Ezután szétosztották a kontyoló kalácsot, sült tyúkot és pállinkát. Ez a szokásélem érdekes változáson ment át 1972 után. 1972-ig csupán az ajándékok változtak, a 40-es évek táján elmarad az örömanyaruva. Ennek az elmaradását valószínűleg az indokolja, hogy a háború utáni szegénységben a vőlegénynek a menyasszonyi kendő is sokba került. A lakodalmásgazdát felváltja a násznagy. A 80-as évek közepétől a szokásélem bekerül az eljegyzés szokásrendjébe. A lakodalmon ugyanis pénzt ajándékoznak, az eljegyzésen viszont tárgyakat. Ezeket egy külön asztalra helyezik, és a menyasszony keresztapja, a leendő násznagy bmondja az ajándékozókat nevét.

Este 10 órákor a menyasszonyt átvitték a szomszédba kontyolni. Levették a pártát, s a vőlegény által vett ruvát kötötték a fejére. Ezután elbújtatták két vénasszony közé s letakarták. A vőlegénynek kellett kiválasztania. A *kontyolás* az '50-es évek elejéig része a szokásnak, azután a menyasszonyt az esküvőre indulás előtt kontyolták be. Így ez a mozzanat sem szakítja meg a mulatságot. A lakodalomzáró szokásélem az *ajándékadás a gazdának*. A lakodalmás gazda szól, hogy a házigazdát szerencsétlenség érte, elfolyt az ital, és kéri a jelenlévőket, hogy segítsenek. Ilyen módon pénzt kapnak az örömszülők. Ez megszűnik, miután a fiatal pár ajándékozására is pénzt adnak. „A kollektivizálás után aztán már inkább adtak pénzt az emberek, mert már nem vót senkinek élelmiszere, mit adhatott volna.” A bukovinai lakodalomnak jellegzetessége volt a vendégek visszavitele. Ha valamelyik vendég a lakodalom vége előtt hazaindult, érte mentek. Ha már le volt feküdvé, úgy ahogy volt, talicskára tették, és visszavitték a lakodalmás házba. Ez mai napig is megmaradt, ha a lakodalmat otthon ülnek meg, nem bérelt helyiségben.

Következtetések

Közel egy évszázadon át alakuló, szokásrendszeren belüli változásokat próbáltam megragadni és értelmezni. Az eddigi eredmények hiányosak, és sok esetben inkább csak feltételezésekre szorítkozhattam. Nem tisztázott még az eljegyzés szokásának a kialakulása. Manapság 80 fős egy-egy eljegyzés. Valószínűnek tartom, hogy a szokást a bukovinaiak honosították meg a telepen. Feltételezésemet azzal indokolnám, hogy a lakodalmi szokásrend bizonyos elemei átkerültek ide, valamint a nem bukovinai adatközlőknek a bukovinaiak jellegzetes szokásaira vonatkozó megállapításával, „nagyon mulati nép volt, szerettek mulatni, ahol két tányért össze-captak ők ott voltak.”

Ugyancsak kutatásra vár a jegygyűrfű megjelenése is.

A bukovinai telepések szokásvilágának alakulásában jelentős szerepe elsősorban SEBESTYÉN Ádám könyvének volt. Ezt a könyvet forgatókönyvként használják ma is, 1996-ban tartott lakodalmon ebből tanulta meg a násznagy a búcsúztató szövegeket, rigmusokat. Ugyanakkor a migrációnak is szerepe volt. Sokan áttelepültek Bukovinából Ludastelepre a meghirdetett település után is, majd visszatelepültek Bukovinába a háborúk után, majd ismét vissza. Áttelepültek más vidékekre is és újra vissza Ludastelepre. Az élő emlékezetnek köszönhetően ez az átalakulási folyamat jól nyomon követhető. A bukovinaiak szokásvilágára elsőként a vegyes lakosságú telep volt hatással. A telepések több irányból jöttek, a Nyárád mentéről, a Bánságból, a Kunságból. A magyarországi telepések az „elsőrendű gazdálkodók”, az ők gazdálkodásmódjukat tekintik mintának az elmaradott bukovinaiak. Már a település első évtizedében kötnék vegyes házasságokat. Emiatt gyakoriak a bukovinaiak közti viszályok, amelyek nyomot hagynak a szokásvilágukban is (lásd búcsúztató). A változásoknak okai voltak az új környezet adta lehetőségek is, például a városban levő templom. Ennek tulajdoníthatóan kimarad a templom előtti tánc, a külön induló lakodalmas menet, és talán az új pár fogadásának mozzanata is. Az 1930-as években települt családok megjelenésével újra-

élednek bizonyos szokáselemek. A teljes „regenerálódást” pedig a könyv megjelenése eredményezi.

Ezen okoknak tulajdoníthatóan bizonyos részei a szokásnak elmaradnak, mások pedig szükségszerűen megváltoznak, míg újra mások beépülnek az eljegyzés szokásrendjébe. A hajdani egy mulatságból kettő lesz, így néhány szokáselem átvándorol.

Adatközlők

KERESZTES Balázsné KÁSLER Erzsébet, 79 éves
SZÉKELY Károlyné KÁSLER Ágota, 70 éves
KÁSLER Ferenc, 76 éves
KÁSLER Antal, 76 éves
KÁSLER István, 74 éves
KÁSLER Imre, 71 éves
DARADICS Márton, 76 éves
VAJDA Jánosné DARADICS Jolán, 65 éves
HÖLGYES Sándorné DARADICS Erzsébet, 64 éves
CSEGÖLDI Sándorné DARADICS Júlia, 53 éves
KÁSLER Antalné DARADICS Mária, 46 éves

Irodalom

1. LOVAS Sándor (1908): **A legújabb állami teleptések Magyarországon**. Budapest
2. SEBESTYÉN Ádám (1972): **A bukovinai székelyek élete és története Madéfalvától napjainkig**. Szekszárd

Modificări în obiceiurile legate de nuntă între coloniștii bucovineni de la Luduș

(Rezumat)

Ludușul are mai multe cătune de câmpie, în care între 1904 și 1905 au fost coloniști și 14 familii de secui din Bucovina. Alți coloniști au sosit din Banat, din zona Kunság, din Câmpia Maghiară etc. Noi sosiri și plecări se cunosc și în cele ce au urmat. În mediul nou, străin obiceiurile aduse din zone și tradiții diferite au interferat și au suferit schimbări importante, în bună măsură și din cauza căsătoriilor mixte dintre diferitele grupuri de coloniști, mai ales în situația specifică a obiceiurilor legate de nuntă. La aceste mici comunități, fragmentate continuu și multiplu se ac-

centuează și fenomenele de folclorism: în 1996 culegerea lui Ádám SEBESTYÉN din 1972 este folosită drept scenariu. Lucrarea urmărește exemplul caracteristic, al modificării obiceiurilor de nuntă, între 1908–1996.

**Changes in the
Wedding-Customs of the
Settlers from Bukovina
in Ludastelep
(Luduș, Mureș County)**

(Abstract)

Between 1904–1905, 14 families from Bukovina settled down at Ludastelep. Further settlers came from Kunság, Bánság. Thanks to the different cultures they brought and mainly to mixed marriages, the customs and traditions changed, evidently those linked to weddings themselves, first of all. Their musical creation and folklore is specific as well. The collections of Ádám SEBESTYÉN from 1972 were still used in 1996. The paper aims to present the changes in the wedding order between 1908–1996.

